

— KRONIKA

(I półrocze 1988 r.)

I. WYDZIAŁ TEOLOGICZNY

1. Sympozja

a. „Wychowanie do życia w rodzinie jako problem katechetyczny”

W dniach 11—12 lutego 1988 r. odbyło się w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie doroczne sympozjum naukowe wykładowców katechetyki i pedagogiki religijnej w Wyższych Seminarjach Duchownych w Polsce, a także w ATK, KUL i Papieskich Wydziałach Teologicznych. Otwierając sympozjum poświęcone tematowi: *Wychowanie do życia w rodzinie jako problem katechetyczny*, rektor ATK ks. prof. dr hab. Helmut Juros wygłosił następujące przemówienie:

„Ekscelencje, Księża Arcybiskupie i Księża Biskupi!

Szanowni Księża! Panie i Panowie! Profesorowie i Wizytatorzy!

Wielebne Siostry! Szanowni Państwo!

Jako Rektor i Gospodarz ATK serdecznie witam wszystkich uczestników tegorocznego spotkania wykładowców katechetyki i pedagogiki WSD oraz wizytatorów w Polsce. Zrezygnowaliście Państwo z krótkiego odpoczynku w czasie przerwy semestralnej, aby spotkać się i podyskutować o sprawach żywotnych dla Waszej sekcji — o problemach merytorycznych. Z tego tytułu witam wszystkich z prawdziwym respektem, a zarazem z pokorą, gdyż Akademia może udzielić bardzo skromne warunki do zamieszkania i do obrad. Nawet wyrażam zdziwienie, że nikt z Państwa nie zblądził w drodze na ATK: nie tylko z powodu złego adresu podanego w piśmie zapraszającym (nasz gmach nosi obecnie nr 5 przy ul. Dewajtis), lecz także na skutek architektonicznego powabu gmachu naszych Czcigodnych Sąsiadów. Niech jednak każdy z osobna poczuje się dobrze u nas! Każdy z Was jest naszym drogim Gościem!

Wasze obrady są poświęcone tematowi: *Wychowanie do życia w rodzinie — jako problem katechetyczny*. O konieczności podjęcia tego problemu mówił Papież w Szczecinie w ubiegłym roku: wzywa nas do

refleksji nad potrzebą bardzo gruntownego przygotowania do małżeństwa, do rozważenia i pogłębienia podstawowych prawd w nauczaniu i wychowaniu do życia w rodzinie. Wzywa nas do tego faktyczny ethos polskiej rodziny, opisany przez naszych socjologów w obliczeniach statystycznych, czy też uchwycony przez uważne obserwacje duszpasterskie (np. zebrane po tegorocznej kolędzie).

Wczoraj wieczorem przeczytałem w najnowszym numerze „Więzi” (1987/nr 10—12, s. 144) następujące słowa, które nawiązują do III pielgrzymki Jana Pawła II do Polski: „Coraz większy nacisk na przygotowanie do życia w rodzinie kładzie się w czasie katechizacji (...) Czyż nie powinien to być podstawowy program wychowania religijnego, skoro małżeństwo i rodzina są, jak powiedział Papież w Szczecinie, podstawową dziedziną życia ludzkiego, życia społecznego?”. Dalej przeczytałem tam mądre słowa: „Rodzina jest znakiem, któremu sprzeciwiać się będą. Ale też jest znakiem sprzeciwu wobec przedmiotowego traktowania człowieka. Zagrożenie rodziny ma w każdym kraju swoje zróżnicowane podłoże. W każdym kraju i w każdym ustroju istnieją specyficzne zagrożenia zewnętrzne i wewnętrzne. Jednakże objawem patologii społecznej jest wspieranie zagrożeń wewnętrznych — zewnętrznymi. Jest więc rzeczą oczywistą, że — jak powiedział Papież — Kościół stojąc zawsze po stronie rodziny, w każdych warunkach będzie z jednej strony przypominał obowiązek społeczeństwa i państwa wobec niej, a z drugiej — bronił tej rodziny przed niedopuszczalnymi uzurpacjami społeczeństwa i państwa” (Jerzy Grzybowski).

Czy taką niedopuszczalną uzurpacją jest podręcznik pt. *Przysposobienie do życia w rodzinie*, jego opracowanie, zatwierdzenie i wprowadzenie do użytku szkolnego? Niewątpliwie za tym zdarzeniem kryją się złożone, rozbieżne intencje. Zawiera ono i wywołuje ewidentne rozchwianie aksjologiczne. Zawieszenie podręcznika nadal prowokuje do zamianifestowania odmiennych stanowisk. Rysuje się linia frontowa. Nie żałuje się amunicji ideologicznej. Znane są deklaracje podpisane wybitnymi nazwiskami. Wyrażają oburzenie moralne i nieprzejednanie.

Na tym tle głos Episkopatu Polski brzmi rozważnie i spokojnie, jakkolwiek jest jasny i zdecydowany. W duchu dialogu jest strona kościelna gotowa do wspólnego działania. Szukała ekspertów, zwłaszcza wśród protestujących uczonych, ale ci — jak mi mówiono — wymawiali się brakiem czasu, koniecznymi wyjazdami, przygotowaniem habilitacji, a nawet posiadaniem rodziny. Spośród wytypowanych przeze mnie, z ramienia naszej Uczelni ostał się ks. prof. T. Slipko — jeden z dwóch ludzi zgłoszonych przez stronę kościelną do ewentualnej współpracy nad przeróbką tegoż podręcznika względnie opracowania nowego. Cieszę się, że nasz wielce Czcigodny Ksiądz Profesor będzie mógł przemówić do Państwa jako jeden z referentów. Cieszę się rów-

niez z faktu, że te obrady mają miejsce w ATK, w której na kierunku katechetyki wielu z Państwa otrzymało specjalistyczne wykształcenie.

Życzę owocnych obrad, otrzymania inspirujących idei i dociekliwych polemik!"

Po wystąpieniu rektora ATK rozpoczęły się obrady. Wygłoszono i dyskutowano następujące referaty:

1. Ks. prof. dr hab. Tadeusz Ślipko (ATK): *Zagadnienia etyczne w wychowaniu do życia w rodzinie.*
2. Ks. dr Jerzy Bagrowicz (Włocławek): *Wychowanie do życia w rodzinie w świetle najnowszych dokumentów Nauczycielskiego Urzędu Kościoła.*
3. Ks. dr Kazimierz Miśiaszek SDB (Kraków): *Wychowanie do życia w rodzinie w katechezie polskiej wyższych klas szkoły podstawowej.*
4. Ks. dr Andrzej Offmański (Szczecin): *Wychowanie do życia w rodzinie w katechezie polskich szkół ponadpodstawowych.*

b. „Rola świeckich w Kościele i świecie”

Dnia 22 lutego 1988 r. odbyło się w klasztorze redemptorystów w Warszawie, przy ul. Karolkowej, sympozjum zorganizowane przez Wydział Teologiczny ATK, poświęcone tematowi: *Synod Biskupów 1—30 X 1987 o powołaniu i posłannictwie świeckich chrześcijan w Kościele i świecie w 20 lat po Soborze Watykańskim II.* W sympozjum udział wzięli kard. Józef Glemp, Prymas Polski, Wielki Kanclerz ATK, uczestnik trzeciego Synodu, ks. prof. dr Andrzej Zuberbiel, zaproszony na Synod w roli eksperta oraz red. Juliusz Eska z redakcji „Więzi”, obecny na Synodzie jako dziennikarz akredytowany przy Biurze Prasowym Synodu. Poza tym na sali obrad byli obecni profesorowie i wykładowcy zainteresowanych tematem katedr Akademii, liczni studenci oraz interesujący się tym tematem duchowni i świeccy spoza Akademii.

Obrady sympozjum otworzył rektor ATK, ks. prof. dr hab. Helmut Juros, który wygłosił następujące przemówienie:

„Eminencjo, Najdostojniejszy Księżę Kardynale, Prymasie Polski!
Szanowni Profesorowie! Drodzy Studenci!

W imieniu całej naszej tu zgromadzonej społeczności akademickiej serdecznie witam naszego Dostojnego Gościa — Prymasa, naszego Wielkiego Kanclerza! (Oklaski). Dziękuję Jego Eminencji za przybycie i za gotowość podzielenia się własnymi refleksjami nad nauką ostatniego Synodu Biskupów poświęconego tematowi powołania i posłannictwa świeckich chrześcijan w Kościele i świecie. Jesteśmy głęboko zainteresowani, jakże jest spojrzenie Księdza Prymasa na to żywe dziś za-

gadnienie, zarówno z perspektywy Kościoła (miejscowego) w Polsce; jak i w konfrontacji z opcją przedstawicieli innych Kościołów lokalnych z punktu widzenia innych stref kulturowych świata. Nasze zainteresowanie tłumaczy się m.in. tym, że pracownicy naszej uczelni: ks. prof. A. Zuberbier i ks. doc. E. Weron byli oficjalnymi adjutores sekretarii specialis, ekspertami Synodu, a mgr H. Kaczmarski był akredytowanym dziennikarzem.

Synod podjął to zagadnienie wierzących świeckich w Kościele nie tyle z obowiązku releksury dokumentów Vaticanum II w 20 lat po zakończeniu Soboru, lecz przede wszystkim z tytułu wzrostu świadomości wierzących — *sensus fidelium* — dzięki właśnie Soborowi — dotyczącej ich miejsca i funkcji w Kościele. Wierni widzą m.in. w tym właśnie źródło ich radosnej wiary, że mają czynny udział w życiu Kościoła (jak tego dowodzą ostatnie sondaże opinii publicznej np. w Kościele Salzburskim).

Powołanie i posłannictwo wiernych świeckich w Kościele i świecie dziś — to nie jest „problem” dla Kościoła, lecz jest nową problematyką wymagającą współczesnego wyartykułowania i teologicznego wyjaśnienia. Tego celu nie osiągnie się ani tanim, gazetowym psychosocjologizmem, ani zideologizowanym klerikalizmem (także tzw. *Laienklerikalismus*), ani też anachronicznym supernaturalizmem. Opracowanie tego zagadnienia musi stać się rzetelną teologią, operującą krytycznie, z całą świadomością metodologiczną odpowiednimi modelami teologii protologicznej, chrystologicznej, eklezjologicznej. Wykonanie takiego zadania może być dziełem tylko solidnego studium, spokojnych badań, godnych Wydziału Teologicznego, a nie wynikiem wiecowej dyskusji.

Spodziewam się, że dzisiejsze sympozjum będzie przykładem i przyczynkiem do teologicznego ujęcia diskutowanego zagadnienia. Życzę dobrych obrad.”

Następnie wygłoszone zostały 3 referaty. Jako pierwszy wystąpił ks. kard. Józef Glemp, który podkreślił na początku, że aby móc w sposób poważny i odpowiedzialny podejmować temat wiernych świeckich w Kościele i świecie, trzeba koniecznie mieć dobrze przestudiowane i przemyślane to, co w tej sprawie powiedział Sobór; bez tego wszelkie enuncjacje na ten temat — choćby były bardzo błyskotliwe i „nowatorskie” — będą zawsze niekompetentne. Zgodnie z tym wstępnym stwierdzeniem, swoje własne odczucia i refleksje związane z obrazem prac Synodu koncentrował ks. Prymas wokół zagadnień: natura Kościoła — jego posłannictwo w świecie (i powołanie oraz posłannictwo wiernych świeckich) — oraz współpraca duchownych i świeckich w realizacji tego powołania i posłannictwa.

Kościół rozumiany jako jeden lud Boży (do którego jest się powo-

łanym i włączonym w Chrzcie), wypełnia swoje zadania wobec świata w działaniu trzech stanów: duchownych, osób zakonnych i wiernych świeckich, przy czym każdy z tych stanów realizuje posłannictwo Kościoła w sobie tylko właściwy sposób. Tu właśnie wyłamania się ów świeckim wiernym tylko właściwy sposób realizowania posłannictwa Kościoła w świecie. Nowe obszary nowej, pogłębionej przez Sobór, teologii Kościoła.

Wypłynęła m.in. potrzeba teologicznie sprecyzowanego określenia, kim jest ów świecki w relacji do głębiej dziś rozumianej misji Kościoła wobec tych rzeczywistości, które określane mianem: świat. Tego teologicznie sprecyzowanego określenia, kim jest wierny świecki, nie dał (bo dać nie mógł) ani Sobór, ani Synod. To sprawa przyszłych studiów i poszukiwań. Tak jak sprawą przyszłych studiów jest penetracja zagadnienia wzajemnej współpracy duchownych i świeckich — różnego uczestnictwa w tym samym, jednym posłannictwie Kościoła wobec świata.

Ks. prof. dr hab. Andrzej Zuberbier rozpoczął swoje wystąpienie od zwrócenia uwagi na to, o ile od czasu Soboru do czasu Synodu zdołały się zadomowić pewne pojęcia (takie np. jak lud Boży, charyzmaty...), dziś już traktowane jako konstytutywne w rozumieniu Kościoła. Proces wrastania tych pojęć w świadomość Kościoła przedstawiony został w świetle pontyfikatów Piusa XI (Akcja Katolicka) i Piusa XII (enc. „Mystici Corporis”), aby wykazać, że nowe warunki życia Kościoła w nowych czasach (postępująca dechrystianizacja świata) po prostu wyłoniły nowe pojmowanie natury Kościoła jako „communio” — szczególny rodzaj wspólnoty ludzi jako ludzi i ludzi z Bogiem.

Ks. Profesor skupił się na tym właśnie zagadnieniu Kościoła jako tak pojmowanej wspólnoty i na tym tle oświetlił — widoczne nowe wymiary roli i posłannictwa wiernych świeckich w Kościele i świecie.

Dwa wrażenia jako najbardziej charakterystyczne dla tego Synodu odnotował red. Juliusz Eška, który pracował w Biurze Prasowym prawie wszystkich Synodów w Rzymie. Uderzała — jak podkreślił — wyjątkowo tutaj widoczna jedność misji Kościoła w całym, tak przecież zróżnicowanym świecie współczesnym — ale uderzała także wyjątkowo źle zorganizowana obsługa prasowa, skutkiem czego dziennikarze — zwłaszcza w drugiej części trwania Synodu — skazani byli na uzupełnianie własnymi sposobami koniecznych informacji. Podejmując z kolei temat Synodu — to co sam w nim uważa za ważne — wyeksponował często podejmowany problem parafii jako „miejsca” formacji wiernych świeckich; Synod zdawał sobie sprawę z wszystkich trudności, jakie przeżywa instytucja parafii współczesnej i szukał sposobów jej uzdrowienia.

Wśród innych wymienionych środków podkreślone zostały: restrukturalizacja parafii współczesnej oraz szukanie nowych form współdziałania w ramach parafii księży, osób zakonnych i wiernych świeckich; wypłynął tu problem — żywo na Synodzie dyskutowany — tzw. ruchów świeckich w Kościele, problem obecny także i w Kościele polskim. Drugim w wystąpieniu wyeksponowanym zagadnieniem była sprawa duchowości wiernych świeckich. Problem ten w wystąpieniu red. J. Eski zaprezentowany został szeroko i wnikliwie — z wszystkimi jego światłami i cieniami we współczesnym jego rozumieniu.

Po każdym wystąpieniu miała miejsce dyskusja.

c. „Tendencje współczesnej mariologii”

Z okazji trwającego Roku Maryjnego, dnia 25 marca 1988 r., w święto Zwiastowania i jednocześnie w pierwszą rocznicę ogłoszenia encykliki *Redemptoris Mater*, odbyła się w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie sesja naukowa na temat: *Tendencje współczesnej mariologii*. Zgromadziła ona zaproszonych gości oraz wykładowców i studentów ATK. W spotkaniu uczestniczył również ks. bp dr hab. Julian Wojtkowski, przewodniczący Sekcji Mariologicznej przy Komisji Episkopatu ds. Nauki Katolickiej.

Wszystkich zgromadzonych powitał rektor ATK ks. prof. dr hab. Helmut Juros. Zwrócił uwagę zebranych na znamiennej tendencję w ostatniej encyklice *Sollicitudo rei socialis*, w której Jan Paweł II, nawiązując do Roku Maryjnego, w sposób szczególny zawierza Matce Bożej aktualne trudności naszego świata. Słowa Ojca Świętego przypominają raz jeszcze bliskość Maryi zarówno wobec naszych osobistych spraw, jak i problemów mających wymiar społeczny.

W czasie posiedzenia przedpołudniowego, poświęconego sprawom mariologii światowej, wygłosili swe przemówienia o. prof. dr hab. Stanisław Celestyn Napiórkowski i ks. prof. dr hab. Józef Kudasiewicz, obaj z KUL-u.

Pierwszy z Gości przedstawił główne nurty w posoborowej mariologii dogmatycznej. Podkreślił, iż nastąpiła radykalna zmiana sposobu uprawiania nauki o Matce Bożej. Sobór ukazał, obok panującego dotąd w mariologii wzorca chrystologicznego, jako równorzędny model eklezjotypiczny. Zaczęto korzystać nie tylko z magistralnego nauczania papieskiego, ale także ze źródeł biblijnych, liturgii, Ojców Kościoła. Te zmiany w rozumieniu metod i celów, otwarcia na ekumenizm i znaki czasu wprowadziły wyizolowaną dotąd mariologię do teologii. Staje się też ona bliższa problemom współczesnego człowieka przez uwzględnienie istotnych tendencji współczesnej antropologii, np. kwestii wolności, cnót czynnych, ruchów feministycznych, teologii wyzwolenia.

Ks. prof. dr hab. Józef Kudasiwicz przybliżył słuchaczom aktualne trendy mariologii biblijnej. Teksty o Maryi zamieszczone w Nowym Testamencie należy odczytywać nie w kontekście kultury helleńskiej, mimo ich spisania w języku greckim, lecz w świetle Starego Testamentu, z uwzględnieniem jego osadzenia w środowisku judaistycznym, gdyż tam właśnie powstały. Podobnie wydarzenie Chrystusa ukazywane jest w aktualizującej relekturze Starego Testamentu. Pismo Święte mówi o Matce Bożej stosunkowo niewiele, są to jednak teksty o wielkim znaczeniu. W świetle tej egzegezy widzimy np. zwiastowanie jako zapowiedź zawarcia Nowego Przymierza. Ta metoda badań wydaje się znajdować potwierdzenie w encyklice Jana Pawła II. Zakładany kontekst Starego Testamentu, szczególnie księga Sofoniasza, wnosi nowe spojrzenie na rozumienie roli Maryi, Jej osoby jako najwyższego spełnienia i typu Kościoła. Zwraca też uwagę fakt, że w Ewangelii Maryja pojawia się zawsze jako towarzysząca Panu Jezusowi.

Wystąpienia popołudniowe poruszały zagadnienia mariologii polskiej, jej osiągnięcia, trudności i perspektywy. Obecnie w Polsce nauką o Matce Pana Jezusa zajmują się: Komisja Maryjna Episkopatu, Sekcja Mariologiczna Teologów Polskich, Katedra Mariologii KUL, Jasnogórskie Studium Mariologiczne. Ks. bp J. Wojtkowski poinformował o przygotowaniach polskiego środowiska teologicznego do Światowego Kongresu Mariologicznego w Sewili, mającego się odbyć w 1991 roku. Zainteresowanie słuchaczy wzbudziły badania prowadzone w Wyższym Seminarium Duchownym pod kierownictwem ks. bpa J. Wojtkowskiego nad średniowiecznymi tekstami mariologicznymi. O. prof. Stanisław Napiórkowski przedstawił osiągnięcia Katedry Mariologii na KUL-u, a ks. doc. dr hab. Lucjan Balter omówił prace naukowe o Matce Bożej w ciągu ostatnich dziesięciu lat.

Na zakończenie ks. prof. dr hab. Andrzej Zuberbier, dziękując za udział wszystkim zgromadzonym wyraził przekonanie, że spotkanie to było okazją do naukowej refleksji oraz wymiany informacji na temat aktualnego stanu mariologii w Polsce. Przedstawiciele różnych środowisk teologicznych mieli możliwość wzajemnie poinformować się o podejmowanych pracach badawczych i inicjatywach wydawniczych.

d. „Kaznodziejstwo patriotyczne”

Celebrowane w licznych kościołach polskich Msze św. za Ojczyznę i głoszone podczas nich kazania patriotyczne mają swoje głębokie uzasadnienie — nie tylko historyczne i społeczno-pastoralne, ale również teologiczne. Miłość do Ojczyzny bowiem, czyli autentyczny patriotyzm, jest moralnym obowiązkiem, wynikającym z podstawowego przyka-

zania miłości Boga i bliźniego, a ponadto z IV przykazania Bożego: „Czcij ojca swego i matkę swoją” — w szerszym znaczeniu także: matkę-Ojczyznę. Szczególnie gdy Ojczyzna jest zagrożona przez wrogów wewnętrznych lub zewnętrznych, gdy przeżywa bolesne dramaty czy tragedie, wtedy istnieje pilny obowiązek modlitwy za Ojczyznę, troski o Ojczyznę, służby Ojczyźnie. Służbę tę pełni Kościół m.in. przez kaznodziejstwo patriotyczne. I chociaż dzisiaj — jak się wydaje — niektórzy uważają, że Msze za Ojczyznę i kazania patriotyczne są czymś z pogranicza ortodoksji i polityki, to przecież trzeba zdecydowanie podkreślić, iż troska o dobro Ojczyzny, o ład moralny, o sprawiedliwość społeczną, o wychowanie patriotyczne, o chrześcijański etos narodu polskiego jest podstawowym obowiązkiem Kościoła przepowiadającego, nauczającego. Naukowa refleksja nad istotą, zadaniami i treścią kaznodziejstwa religijno-patriotycznego — oto przedmiot sympozjum Sekcji Homiletów Polskich, działającej przy Komisji Episkopatu ds. Nauki Katolickiej, jakie odbyło się w dniach 16–17 czerwca 1988 r. w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie.

Program tego sympozjum przedstawiał się następująco:

16 VI 1988, godz. 10.00—18.00

- Msza św. koncelebrowana przez uczestników sympozjum. Przewodnictwo i homilia: o. mgr Jan Nałaskowski (Jasna Góra).
- Dziekan Wydziału Teologicznego ATK, ks. prof. dr hab. Jan Łach: Słowo wstępne.
- Referaty:

1. Ks. doc. dr hab. Antoni Lewek (ATK): *Istota i zadania kaznodziejstwa patriotycznego.*
2. Prof. dr hab. Jan Kieniewicz (UW): *Naród polski i jego historia jako motyw kaznodziejski.*
3. Dr Piotr Nitecki (Warszawa): *Aktualne problemy społeczne i polityczno-moralne w kaznodziejstwie.*
4. Doc. dr hab. Barbara Grochulska (UW): *Wady i zalety narodowe Polaków jako przedmiot kaznodziejstwa.*

17 VI 1988, godz. 8.00—14.00

- Msza św. koncelebrowana przez uczestników sympozjum. Przewodnictwo i homilia: ks. mgr Józef Podstawka (Warszawa).
- Referaty:
- 5. O. przeor dr Rufin Józef Abramek (Jasna Góra): *Rola Maryi i Jasnej Góry w dziejach Polski jako treść kaznodziejstwa.*
- 6. Dr Marek Budziarek (Łódź): *Wzory osobowe polskiego patriotyzmu dla współczesnego kaznodziejstwa.*
Ks. dr Waldemar Wojdecki (ATK): *Wybitni kaznodzieje narodowi w Polsce.*

2. Wykłady

Dnia 8 marca 1988 r. prof. dr Otto Böcher, bibliista z uniwersytetu w Moguncji (RFN) wygłosił w ATK wykład pt. *Niebieskie Jeruzalem (Eklezjologia i eschatologia Apokalipsy)*. Tegoż dnia dr Ulrich Wällers, dogmatyk z Moguncji miał wykład pt. *Kościół — instytucja Ducha Świętego*.

12 kwietnia prof. Ambroise Binz z uniwersytetu we Fryburgu Szwajcarskim referował studentom katechetyki ATK zagadnienie symboli w wychowaniu chrześcijańskim.

13 kwietnia dr Norbert Hösslinger, bibliista z Wiednia (Austria) mówił w ATK o zastosowaniu Biblii we współczesnym duszpasterstwie.

19 kwietnia Jean Joncheray, dyrektor Wyższego Instytutu Katechetycznego przy Instytucie Katolickim w Paryżu, przedstawił najnowsze dokumenty katechetyczne Kościoła we Francji. Tegoż dnia Stanisław Lalanne, dyrektor Narodowego Centrum Katechetycznego w Paryżu, mówił nt. organizacji katechezy parafialnej we Francji.

5 maja prof. Jacob Kremer, kierownik Katedry Bibliistyki Nowego Testamentu na Uniwersytecie w Wiedniu (Austria) wygłosił wykład nt. zmian wychwistania umarłych według Biblii.

6 czerwca 1988 r. dr Gabriele Müller z Rottenburga (RFN) przedstawiła studentom katechetyki ATK temat: *Maryja w katechezie*.

Kierownik Katedry Teologii Ekumenicznej, ks. prof. dr hab. Alfons Skowronek wygłosił 29 marca 1988 r. w Lourdes (Francja) prelekcje nt. *Chory i choroba według Pisma św. oraz Chory i choroba według współczesnej teologii*. Dnia 20 maja wziął udział w audycji IV programu Polskiego Radia, poświęconej życiu i działalności Alberta Schweitzerza; wygłosił w jej ramach prelekcję o Schweitzerze jako teologu. W dniu 3 czerwca ks. prof. A. Skowronek uczestniczył w dyskusji panelowej nt. pluralizmu światopoglądowego w Polsce; dyskusja ta miała miejsce w Akademii Nauk Społecznych przy KC PZPR w Warszawie.

Kierownik Katedry Teologii Dogmatycznej, ks. prof. dr hab. Andrzej Zuberbier wygłosił podczas sympozjum dziennikarzy katolickich na Jasnej Górze referat nt. głównych wątków teologicznych i pastoralnych Synodu Biskupów 1987 w Rzymie.

Kierownik Katedry Homiletyki, ks. doc. dr hab. Antoni Lewek wygłosił: 27 stycznia 1988, w ramach kursu formacyjnego dla rekolekcjonistów i misjonarzy ze Stowarzyszenia Apostolstwa Katolickiego (Księża Pallotyńni) w Warszawie, wykład pt. *Problematyka społeczna i patriotyczna w kaznodziejstwie* oraz dnia 25 kwietnia, w cyklu cotygodniowych wykładów publicznych przed Diecezjalnym Kongresem Eucharystycznym w Łodzi, prelekcję nt. *Wierzyć dzisiaj*.

3. Habilitacje

Ks. Roman Krawczyk, *Antropologiczne tradycje Księgi Rodzaju w Księdze Syrach*.

Recenzenci: ks. prof. dr hab. Józef Kudasiewicz (KUL),
ks. doc. dr hab. Stanisław Mędała (ATK),
ks. prof. dr hab. Lech Stachowiak (KUL).

Data kolokwium habilitacyjnego: 16 maja 1988.

Syrach wykorzystuje tradycje antropologiczne z Księgi Rodzaju (1—3) w aspekcie moralnym. Oznacza to, że Syrach nie tylko teoretycznie rozważał prawdy o stworzeniu człowieka i jego sytuacji egzystencjalnej, ale wskazywał jednocześnie, do czego te prawdy człowieka zobowiązują w jego codziennym życiu. Takie odczytanie historii „początków” stworzenia, jakie stosuje Syrach, pozwala na sformułowanie następujących wniosków: 1) fakt stworzenia człowieka zakłada ściśle relację ze Stwórcą, implikuje równocześnie relację między stworzeniami; 2) wiele miejsca Syrach poświęca w swej refleksji problemowi zła moralnego, które stara się rozwiązać na bazie tradycji zawartych w Księdze Rodzaju (1—3); 3) Mędrzec ten stwierdzając, że ludzkie życie nabiera pełnego sensu w pracy, nawiązuje do Rdz 1—3 i w ten sposób akcentuje potrzebę odpowiedzialności za dobrze wykonaną pracę; 4) także problematyka śmierci i właściwej wobec niej postawy człowieka, rozważana jest przez Syrach na bazie tradycji Rdz. Zagadnienia antropologiczne Rdz 1—3, Syrach nie tylko relacjonuje w swej Księdze, ale je rozwija i pogłębia, ukazując w ten sposób aktualność orędzia biblijnego zawartego w Księdze Rodzaju.

Ks. Jerzy Stefański, *Sakrament Chorych w reformie Soboru Watykańskiego II. Studium liturgiczno-teologiczne*.

Recenzenci: ks. prof. dr hab. Hugolin Langkammer (KUL),
ks. doc. dr hab. Bogusław Nadolski (ATK),
ks. prof. dr hab. Romuald Rak (KUL).

Data kolokwium habilitacyjnego: 7 marca 1988.

Autor rozprawy starał się przeanalizować przyczyny natury teologicznej, historycznej, liturgicznej i pastoralnej, które poprzez prace kompetentnych organów Stolicy Apostolskiej, zwłaszcza tzw. Komisji nr 23 wchodzącej w skład „Consilium”, doprowadziły do ukształtowania nowej struktury obrzędowej Sakramentu Chorych (w edycji łacińskiej: *Ordo unctionis infirmorum eorumque pastoralis curae*, 1972). Bazę źródłową rozprawy stanowią archiwalne materiały Kongregacji Spraw Kultu Bożego. Rozprawa ukazuje celowość i motywację reformy li-

turgii omawianego sakramentu, czyli wskazuje na konieczność porzucenia zwyczaju administrowania sakramentu chorych wyłącznie w obliczu śmierci (idea „ostatniego namaszczenia”) i potrzebę powrotu do pienwólnej praktyki udzielania tego sakramentu osobom poważnie chorym, a nie wyłącznie umierającym. Istotnym impulsem dla nowej redakcji obrzędów sakramentu chorych były dyrektywy Soboru Watykańskiego II, zawarte w Konstytucji Liturgicznej (art. 73—75).

4. Doktoraty

Ks. Zdzisław Bobrowski CSSp, *Duch Święty w teologii i działalności o. Stanisława Kolpińskiego CSSp.*

Promotor: ks. prof. dr hab. A. Skowronek.

Recenzenci: ks. prof. dr hab. Czesław Bartnik (KUL),

ks. bp prof. dr hab. Edward Ozorowski (ATK).

Data promocji doktorskiej: 18 stycznia 1988.

Rozprawa zawiera naukę o Duchu Świętym jako Darze Niestworzonym, o Jego zamieszkiwaniu w duszach ludzkich oraz o skutkach, jakie On wywołuje swoją obecnością. Są to, między innymi, dary stworzone Ducha Świętego, które jako łaska habitualna w duszy człowieka, potrzebują tchnienia Ducha, by mogły być wprowadzone w działanie. Nauka ta była przekazywana w Arcybractwie Ducha Świętego, a szczególnie w jego polskim organie, jakim był „Posłaniec Ducha Świętego”, którego redagowanym przez o. St. Kolpińskiego. Głównym jego zadaniem było propagowanie i ożywianie kultu Ducha Świętego. Pojawia się zatem Duch Święty we wszystkich tajemnicach Chrystusa, w sakramentach, w życiu Kościoła oraz w chrześcijaństwie, któremu powinien przyświecać przykład Najświętszej Maryi Panny, którą o. Kolpiński nazywa Arcydziełem Ducha Świętego. Działalność o. Kolpińskiego i Arcybractwa Ducha Świętego mogła z nacji propagowania kultu Trzeciej Osoby Trójcy Świętej być jednym z ogniw, które przyczyniły się do zmanifestowania działania Ducha Świętego przez dary charyzmatyczne w odnowie Kościoła.

Stanisława Demska, *Międzywyznaniowe ruchy ewangelizacyjne w świetle wskazań II Soboru Watykańskiego.*

Promotor: ks. prof. dr hab. Alfons Skowronek.

Recenzenci: ks. doc. dr hab. Lucjan Balter (ATK),

ks. prof. dr hab. Adam Ludwik Szafranski (KUL).

Data promocji doktorskiej: 28 marca 1988 r.

W rozprawie poddano analizie dwa ruchy: Campus Crusade for Christ (CCC) oraz Youth With A Mission (YWAM). Wśród kilkudziesięciu współczesnych ruchów ewangelizacyjnych wybrano ww. ze względu

na ich charakter międzywyznaniowy i międzynarodowy — tak w odniesieniu do członków, jak i zasięgu działania. Ruch YWAM uważany jest za największy ruch misyjny w świecie. Pracuje w nim na stałe przeszło 5 tys. osób. Z ruchów uniwersyteckich na uwagę zasługuje CCC, ponieważ jest nastawiony na ewangelizację świata, a nie tylko określonego środowiska i danego kraju. Nauczanie ruchów CCC i YWAM poddano konfrontacji z katolicką teologią ewangelizacji, wypracowaną na Soborze Watykańskim II i przez współczesnych teologów. Dostrzeżono liczne istniejące zbieżności, jak również możliwość wzajemnego ubogacenia się, zwłaszcza na płaszczyźnie pastoralnej.

Ks. Jan Górski, *Teologiczne podstawy działalności misyjnej Kościoła według dokumentów Soboru Watykańskiego II.*

Promotor: ks. doc. dr hab. Władysław Kowalak.

Recenzenci: ks. doc. dr hab. Lucjan Balter (ATK).

ks. prof. dr hab. Romuald Rak (KUL).

Data promocji doktorskiej: 28 marca 1988.

Praca stanowi omówienie teologicznych podstaw działalności misyjnej Kościoła w dokumentach Soboru Watykańskiego II. Na jej treść złożyły się cztery rozdziały: 1. Trynitarne uzasadnienie działalności misyjnej Kościoła, 2. Misyjny charakter Ludu Bożego, 3. Formy realizacji dzieła misyjnego, 4. Analiza porównawcza idei misyjnej w dokumentach soborowych. Bibliografia pracy zawiera ponad 200 pozycji prezentując tym samym szeroko dorobek misjologii polskiej oraz światowej. Wzbogaceniem treści są aneksy zawierające wypisy tekstów soborowych, dotyczących misji, informacje na temat religii pozachrześcijańskich, pielgrzymek misyjnych papieża oraz głodu w świecie. Działalność misyjną ukazano jako podstawowe zadanie całego Ludu Bożego, wypływające z samej natury Kościoła. Formą tej działalności jest dialog w miłości, a celem doprowadzenie wszystkich przez chrzest do Kościoła. Podjęta została też próba praktycznego wykorzystania rozprawy w misjologii.

S. Janina Bernardeta Lipian, *Miejsce i rola człowieka świeckiego w Kościele w ujęciu Anny Jenke (1921—1976)*

Promotor: ks. doc. dr hab. Lucjan Balter.

Recenzenci: ks. doc. dr hab. Jerzy Bajda (ATK),

ks. prof. dr hab. Henryk Misztal (KUL).

Data promocji doktorskiej: 7 marca 1988.

Rozprawa ukazuje postać Anny Jenke na tle nauki Kościoła i Soboru Watykańskiego II o katolikach świeckich, powołanych do apostołstwa z racji ich przynależności do Chrystusa i wspólnoty Ludu Bożego. As-

pekt chrześcijańskiego powołania do apostołstwa został wyeksponowany w obrazie życia Anny Jenke, która stała się autentycznym świadkiem i wołaniem nauki soborowej o powołaniu świeckich do apostołstwa. Było to apostołstwo indywidualne, polegające przede wszystkim na dawaniu świadectwa o Chrystusie życiem przenikniętym wiarą, nadzieją i miłością oraz apostołstwo słowa, pojęte jako nauczanie i konkretne czyny miłości bliźniego. Anna Jenke spełniła przeto w wielkiej mierze oczekiwania Soboru Watykańskiego II i ukazała miejsce i rolę katolików świeckich w Kościele.

S. Danuta Siuta, *Apostolski wymiar miłości miłosiernej w refleksji teologicznej i w życiu ks. Zygmunta Gorazdowskiego (1845—1920)*.

Promotor: ks. doc. dr hab. Lucjan Balter.

Recenzenci: ks. bp prof. dr hab. Alfons Nossol (KUL).

ks. bp prof. dr hab. Edward Ozorowski (ATK).

Data promocji doktorskiej: 7 marca 1988.

Autorka rozprawy, mając na względzie opcję Kościoła na rzecz ubogich i obowiązek miłosierdzia podjęła próbę przedstawienia — w aspekcie apostołskiego wymiaru miłości miłosiernej — refleksji teologicznej i życia wielkiego apostoła Lwowa, ks. Zygmunta Gorazdowskiego (1845—1920). Ks. Gorazdowski oddał się całkowicie posłudze człowiekowi cierpiącemu i potrzebującemu pomocy, czym zasłużył sobie w oczach mu współczesnych na miano „księdza dziadów” i „ojca ubogich”. Pracując jako kapłan na placówkach parafialnych we Wschodniej Małopolsce, w tym ponad 40 lat we Lwowie, dał się poznać jako wybitny działacz na polu pracy charytatywnej, będąc twórcą i współpracownikiem wielu dzieł chrześcijańskiego miłosierdzia. Z jego działalnością samarytańską wiąże się pozostawiony przez niego dorobek pisarski. Przebadany materiał dokumentacyjny wykazał, że lwowski Apostoł swoją zasadniczą myśl dotyczącą apostołskiego wymiaru miłości miłosiernej oparł o biblijny obraz miłości i miłosierdzia, nazwanych w dzisiejszej doktrynie miłością miłosierną. Godne uwagi są nadto jego myśli o godności pracy ludzkiej, ujętej jako szansa ludzkiego uświęcenia. Nierzadko jawi się w wypowiedziach i w życiu ks. Zygmunta chrześcijański uniwersalizm, przejawy ekumenicznych dążeń i sugestie dotyczące współpracy kapłanów, zakonnic i ludzi świeckich w Kościele. Cenny jest ponadto jego wkład w rozwój XIX-wiecznej katechetyki.

Ks. Jan Tadych, *Liturgia parafialna w Archidiakonacie Gnieźnieńskim w XVIII wieku na podstawie akt wizytacji generalnych. Studium historyczno-liturgiczne*.

Promotor: ks. doc. dr hab. Bogusław Nadolski.

Recenzenci: ks. prof. dr hab. Romuald Rak (KUL),
ks. prof. dr hab. Andrzej Zuberbier (ATK).

Data promocji doktorskiej: 18 stycznia 1988.

Rozprawa podejmuje problematykę liturgii parafialnej w Archidiecezji Gnieźnieńskiej w XVIII wieku w świetle akt wizytacji generalnych, które dotąd pod kątem dziejów liturgii nie były przebadane. Analiza tych źródeł, głównie rękopiśmiennych, ukazuje „służbę Bożą” (przepowiadanie słowa Bożego, sprawowanie sakramentów, życie modlitwy, a także nabożeństwa paraliturgiczne) jako dynamiczne uczestnictwo się Kościoła w konkretnych warunkach geograficzno-historyczno-społecznych. Rozprawa szeroko ujmuje tę „bazę” rozwoju życia liturgicznego, uwzględniając czynniki kształtujące to życie nie tylko od strony normatywnej (uchwały, Soboru Trydenckiego, statuty synodalne, listy parsterskie), ale również od strony „dziania się” tego życia liturgicznego. Osiągnięte wyniki mogą być użyteczne w opracowaniu historii liturgii w Polsce.

S. Czesława Wójcik, *Bóg i religia w piśmiennictwie Henryka Elzenberga*.

Promotor: ks. prof. dr hab. Alfons J. Skowronek.

Recenzenci: ks. doc. dr hab. Lucjan Balter (ATK).

prof. dr hab. Bogusław Wolniewicz (UW).

Data promocji doktorskiej: 16 maja 1988 r.

Rozprawa ukazuje poglądy religijne Henryka Elzenberga (1887—1967), polskiego filozofa. Obok głównego nurtu swoich badań naukowych (etyka, aksjologia), Elzenberg dużo miejsca w swoim piśmiennictwie poświęcił problemowi religii. Nie zgłaszając akcesu do żadnego z wyznań religijnych, poszukiwał „religii dla siebie”. Poszukiwania te były inspirowane pragnieniem znalezienia odpowiedzi na egzystencjalne pytania ludzkie, a także potrzebami życiowymi.

Rozprawa, podzielona na trzy rozdziały, ukazuje: w rozdziale I — pojęcia Boga, jakimi operował Elzenberg (Absolut, „Nieokreślone”, Bóg jako wartość — w relacji do „świeckiej religii wartości oraz personalistyczna i pracownicza koncepcja Boga). Rozdział II ukazuje drogi poszukiwania religii przez Elzenberga: poprzez tzw. „stoicki” okres jego życia, fascynację religiami Wschodu (buddyzmem) oraz religijne przeżywanie przyrody. Rozdział III podaje wyniki owych poszukiwań w postaci „religii dla siebie”. Przechodząc od „religii wartości” do „religii” w ogóle, Elzenberg — poprzez „wyzwalanie się z empirii”, rozwiązujące mu w pewnym sensie problem „zbawienia” — dochodzi do „mystycznej wizji życia”. Jego religia jest skrajnie indywidualistyczna, dlatego też nazwa „religia” przysługuje jej raczej w sensie analogicznym.

5. Magisteria

Styczeń 1988: Witold Kamiński, *Implikacje filozoficzne reizmu Tadeusza Kotarbińskiego a antropologia chrześcijańska*; Andrzej Mocarowski, *Religijność młodzieży średnich szkół rolniczych na podstawie badań empirycznych*; Teresa Pietrewicz, *Sacrosong jako nowa forma komunikowania wiary*; Izabela Drab, *Łaska mową objawiającego się Boga. Romano Guardiniego rozumienie łaski*; Ewa Dudek, *Nauka o nadziei w Liście do Hebrajczyków*; Franciszek Musioł, *Obrak kapłana katolickiego w świadomości robotników w latach 1974—1975 na podstawie wypowiedzi pracowników Kopalni „Piast” w Tychach-Lędzinach*; Bogusław Płonka, *Pozaliturgiczne obrzędy przedpogrzebowe jako przyczynek do badań nad kulturą religijną na Śląsku*; Lidia Kominiek, *Różnice w poglądach rodziców i dorastających dzieci na wybrane postawy rodzicielskie*; Alina Łodej, *Różnice w postawach moralnych między narzeczonymi przygotowującymi się do małżeństwa*; Tomasz Peta, *Relektura nakazu czci rodziców Wj 20, 12 (por. Pwt 5, 16) w Ef 6, 1—3*; Zygmunt Zaborski, *Interpretacja nakazu miłości nieprzyjaciół w Mt 5, 43—48*; Marek Duliniec, *Chrześcijańskie przeżywanie Adwentu w nauczaniu Jana Pawła II*; Marian Dettlaff, *Miłość jako motyw historiozbowczy w Pwt 4, 36—38; 7, 7—8; 12b—13; 10, 15*; Józef Pick, *Baranek paschalny i jego znamiona w Apokalipsie*; Bożena Górńska, *Katecheza roku liturgicznego w podręcznikach dla katechety „Bóg z nami”, część I—III*; Lidia Kokoszka, *Wartość życia ludzkiego w świetle wypowiedzi Soboru Watykańskiego II*.

Marzec 1988: Hanna Zielińska, *Kult Niepokalanego Serca Maryi w duchowości Felicjańskiej*; Henryk Szwałkowski, *Charakterystyka religijności uczonych nauk formalnych i przyrodniczych przetemu XIX i XX wieku*; François Mickiewicz, *Wychowawcze znaczenie pobytu Izraelitów na pustyni w świetle Pwt. 8*; Andrzej Spurgjasz, *Eucharystia jako miejsce spotkania i aktualizacji królewskiego kapłaństwa wiernych i ministerialnego kapłaństwa Kościoła w świetle nauki Soboru Watykańskiego II*; Zbigniew Dawid, *Małżeństwo i rodzina komunij osób w świetle Adhortacji Apostolskiej Jana Pawła II „Familiaris Consortio”*; Marek Mróz, *Recepcja tytułu „Maryja — Matka Kościoła” w Polsce na przestrzeni dwudziestu lat od jego ogłoszenia*; Grzegorz Flisikowski, *Jeremiasz 31, 31—34 o uczniostwie Boga i jego wypełnienie w Nowym Testamencie*; Stanisław Jarzembki, *Zmartwychwstanie życia i zmartwychwstanie potępienia na podstawie J 5, 29*; Grzegorz Szamocki, *Stosunek św. Pawła do pracy fizycznej na tle poglądów starożytnych*; Jan Waśkowski, *Kościół Boży jako określenie Kościoła lokalnego u św. Pawła w 1 Kor 1, 2 i tekstach paralelnych*; Stanisław Wilkowski, *Obecność Mesjasza jako czas zaślę-*

bin na podstawie J 3, 29; Wojciech Rychert, *Prawo odwetu i jego reinterpretacja w Nowym Testamencie na podstawie Mt 5, 39*; Roman Rychert, „Adoracja Baranka” w krągankach Katedry Pelplińskiej; Jerzy Dudek, *Reformacja zakonna kandydatów do kapłaństwa w świetle partykularnego prawa Zakonu Braci Mniejszych Konwentualnych w latach 1932—1985*; Marek Marcinkowski, *Przełożony domu zakonnego w świetle Kodeksu Jana Pawła II i aktualnie obowiązującego prawa Zakonu Braci Mniejszych Konwentualnych*; Alfreda Krupa, *Męka Chrystusa Pana w charyzmacie założycielki Zgromadzenia Sióstr Pasjonistek, Matki Józefy Hałacińskiej*; Sylwester Szyluk, *Poezja jako locus theologicus w ujęciu C. K. Norwida*.

Kwiecień 1988: Zygmunt Głębocki, *Jardim da Imaculada. Polski Niepokalanów Franciszkański w Brazylii (1974—1986)*; Piotr Kachel, *Działalność duszpasterska ks. Wawrzyńca Puchera (1875—1941)*; Sławomir Głębowicz, *Uniwersalizm odkupienia obligatoryjnym wymiarem nauczania Kościoła w świetle encyklik Jana Pawła II*; Krystian Helbik, *Świętość małżeństwa i rodziny w świetle Soboru Watykańskiego II*; Józef Grochowski, *Etos kobiet polskich w latach 1945—1975 w świetle ich pamiętników*; Jarosław Koral, *Etos żołnierzy antyhitlerowskiego wywiadu w latach 1939—1945 w świetle pamiętników*; Stanisław Orpik, *Etos Warmiaków i Mazurów w latach 1918—1939*; Janusz Wróblewski, *Etos chłopów walczących w oddziałach partyzanckich w latach 1939—1945 w świetle pamiętników*; Stanisław Kantor, *Ufność w Psalmie 56*.

Maj 1988: Jerzy Ławicki, *Zwyczaj i obrzędy Adwentu i Bożego Narodzenia w parafii Krzynowłoga Mała w diecezji płockiej*; Marek Pasiuk, *Polemika z bałwochwalstwem według Psalmu 115*; Edward Dajczak, *Życie Boże w człowieku fundamentem apostołskiego działania w świetle wypowiedzi bpa Wilhelma Pluty*; Teodora Dudek, *Wartość moralna okresowej wstrzemięźliwości w aspekcie odpowiedzialnego rodzicielstwa na podstawie dokumentów posoborowych*; Mirosława Banaszczyk, *Ekspiacja w ujęciu papieża Piusa XI. Studium teologiczne na podstawie encykliki „Misericordissimus Redemptor”*; Maria Gajewska, *Niepokalana jako skuteczna pomoc w drodze do nieba. Studium teologiczne w świetle nauki o Maksymiliana Marii Kolbego*; Karol Dąbrowski, *Prośba o chleb w Modlitwie Pańskiej (Mt. 6, 11 par. Łk 11, 3)*; Marek Jaworski, *Udział księży w Towarzystwie Naukowym w Toruniu*; Grzegorz Jendrzejewski, *Poglądy wychowawcze ks. Jana Krystosika w świetle wypowiedzi Piusa XI w encyklice „Divini illius Magistri”*; Andrzej Krajewski, *Ksiądz Tomasz Kowaleski i jego działalność katechetyczno-pedagogiczna w diecezji płockiej*; Stefan Cegłowski, *Teoria dezintegracji pozytywnej a pełnia życia*

religijnego; Sławomir Kawecki, *Wspólnota monastyczna w Condat według Żywotów Ojców z Jury*.

Czerwiec 1988: Wojciech Iwanowski, *Motyw paruzji w pareniezie Pawłowej*; Grażyna Majchrowska, *Więź emocjonalna a karmienie piersią*; Barbara Wójcik, *Zbawczy sens pracy w życiu chrześcijanina według pism ks. arcybiskupa Zygmunta Szczęsnego Felińskiego*; Jerzy Botor, *Wspólnota z Camaldoli. Ekumeniczny profil odnowy posoborowej*; Kazimierz Pacyniak, *Rodzina na tle życia społecznego według pism ks. bpa Józefa Sebastiana Pelczara*; Bożena Leśniak, *Przyczyny trudności wychowawczych tkwiących w środowisku rodzinnym*; Zenon Wojak, *Sens życia i hierarchia wartości u osób uzależnionych od alkoholu. Psychologiczne uwarunkowania uzależnienia alkoholowego*; Feliks Paśko, *Znaczenie rodziny wielodzietnej w procesie socjalizacji dziecka*; Bogusław Karczmarczyk, *Możliwości zastosowania psychoterapii humanistycznej przez rodziców w rozwijaniu osobowości dziecka*; Konrad Opitek, *Recepcja katolickiego modelu małżeństwa i rodziny przez młodzież*; Zofia Jasiak, *Teologia duchowości zakonnej w świetle artykułów „Ateneum Kapłańskiego” (1909—1987)*; Barbara Czulowska, *Problem ojcostwa w ujęciu ks. kardynała Stefana Wyszyńskiego (nauczanie w okresie Wielkiej Nowenny 1956—1966)*; Anna Pruszek, *Koncepcja przygotowania do małżeństwa w działalności duszpasterskiej ks. bpa Wilhelma Pluty (1958—1986)*; Jerzy Demski, *Istota i zadania doradcy rodzin w międzynarodowym ruchu Youth with a Mission*; Paweł Zuchni ewicz, *Obraz ustawy o warunkach dopuszczalności przerywania ciąży w prasie polskiej w latach 1956—1986*; Jan Zalewski, *Rola i miejsce ruchu „Światło—Życie” we wspólnocie parafialnej*; Ewa Józwiak, *Istota relacji między żydowskim a chrześcijańskim Izraelem w katolickiej refleksji teologicznej po Soborze Watykańskim II*; Magdalena Zaidlewicz-Wołoszyk, *Próby dialogu katolicko-judaistycznego po Soborze Watykańskim II w świetle literatury*; Zofia Nurek, *Religijność rodziny a religijność katolików praktykujących na przykładzie parafii św. Marcina w Zninie*; Marek Antonowicz, *Religijność młodych małżeństw w środowisku wiejskim na podstawie badań w parafii Sadowne*; Dorota Cieślińska, *Psychologiczna analiza wybranych cech osobowości, hierarchii wartości oraz poczucia sensu życia narkomanów i osób uzależnionych*.

II. WYDZIAŁ KOŚCIELNYCH NAUK HISTORYCZNYCH I SPOŁECZNYCH

1. Sympozja

a) „1000-lecie chrztu Rusi”

Z okazji 1000-nej rocznicy chrztu Rusi odbyło się w dniu 16 maja 1988 sympozjum zorganizowane przez kierunek Historii Kościoła ATK. Sympozjum otworzył ks. prorektor prof. dr hab. Edmund Morawiec, który w swoim wystąpieniu podkreślił m.in. doniosłość faktu przyjęcia chrztu — zarówno dla jednostki, jak i społeczności; przypomniał też słowa papieża Jana Pawła II, iż Ruś Kijowska weszła poprzez chrzest w środowisko zbawienia. Następnie wygłoszone zostały 3 referaty.

Ks. dziekan prof. dr hab. Marian Banaszak, kierownik Katedry Historii Kościoła Średniowiecznego, przedstawił temat: „Chrzest Olgi, Włodzimierza i Rusi”. Na wstępie Autor zwrócił uwagę, iż chrzest władcy (wydarzenie jednostkowe) i chrzest narodu (proces) były zawsze zjawiskami różnego rodzaju, stąd też w wypadku narodu lepiej jest mówić o chrystianizacji. Na Rusi ów proces chrystianizacji trwał około 200 lat — od faktu nawrócenia się Rusinów po napaści na Konstantynopol (860) do końca panowania Jarosława Mądrego (1054), kiedy to, po przewycięzeniu reakcji pogańskiej, utrwaliła się organizacja kościelna na Rusi. Jak wynika z aktualnego stanu badań, chrzest wielkiej księżnej kijowskiej Olgi (955) podyktowany był głównie motywami politycznymi (chęć zapewnienia dobrych stosunków z Bizancjum, dążenie do nawiązania kontaktów z chrześcijańskim Zachodem). Niektóre okoliczności sprzyjały chrystianizacji narodu ruskiego (brak strukturalnego rozbudowania religii pogańskiej Rusinów, fakt nieprzynależności Rusi do cesarstwa rzymskiego). Jednakże sytuacja polityczna kraju (ciągłe wyprawy wojenne syna Olgi Świętosława) sprawiła, że proces ten napotykał też na znaczne przeszkody. Dopiero chrzest księcia Włodzimierza Wielkiego (988; możliwe również, że 989), którego potęga i talent polityczny ukształtowały nową pozycję Rusi wobec Bizancjum i innych państw, stał się wydarzeniem przełomowym. Rozpoczęło się wówczas w kraju udzielanie chrztu przez kapłanów greckich. Udokumentowane kontakty ówczesne Rusi z Zachodem pozwalają przypuszczać, że mogli w tym również uczestniczyć kapłani zachodni (nie było jeszcze wtedy rozłamów między Wschodem i Zachodem!); nie ulega zaś wątpliwości, że chrzest Rusi dokonywał się z udziałem duchowieństwa południowosłowiańskiego. Wszystkie te związki zadecydowały o szczególnym kształcie kultury chrześcijańskiej na Rusi.

Problematyce „Kultury Rusi w X i XI wieku” poświęcony był referat mgr Małgosi Mockała. Autorka zwróciła uwagę, że nowe tendencje kultury związane z przyjęciem chrztu rozwijały się na bazie kultury rodzimej. Dążenie do unarodowienia bizantyjskiej ortodoksji sprzyjało kształtowaniu się odrębności kulturowej średniowiecznej Rusi w dziedzinie oświaty i literatury, sztuki i architektury. Autorka omówiła kolejno: wpływy bizantyjskie w treści i w formie architektury sakralnej oraz malarstwa sztalugowego i ściennego, cechy swoiste kompozycji staroruskich ikon, wreszcie charakterystyczne cechy literatury staroruskiej. Jak wskazała Autorka, literatura ta powstała nagle wraz z przyjęciem chrześcijaństwa, jednakże na kształt jej wpłynął wysoki poziom wcześniejszej twórczości ustnej. Istotną cechą jest monotematyczność tej monumentalnej literatury, która nie była dziełem twórców indywidualnych, a której przedmiotem była niezmiennie historia świata — historia Rusi, spełniająca się wokół swego centrum — Chrystusa.

W trzecim referacie prof. dr hab. Andrzej Poppe (UW) przedstawił temat: „Włodzimierz jako chrześcijanin”. Autor podkreślił wyjątkową rolę tej postaci: symbolizuje ona początek przemiany duchowej Słowian. O ile cechy jego jako poganina zasłużyły u współczesnych na naganę (Dietmar), to wizerunek Włodzimierza jako chrześcijanina jest wizerunkiem świetlanym (Hilarion, Nestor, Bruno z Kwerfurtu). Przyjęcie przez Włodzimierza chrześcijaństwa uznane zostało przez tych autorów za „nagły zwrot”, który się dokonał za sprawą objawienia Boskiego”, za akt „prawości duchowej i mądrości”, akt osiągnięcia wyższego stopnia rozwoju duchowego, o czym świadczyło obudzenie się wiary w Niewidzialne. Autor referatu zwrócił uwagę, iż misja Włodzimierza spełniała się jeszcze w poczuciu jedności chrześcijaństwa, w obszarze Kościoła powszechnego i zarazem „ortodoksyjnego”.

Po krótkiej dyskusji ks. dziekan M. Banaszak podsumował sympozjum ukazując wartości wniesione przez jego problematykę.

b) „Migracja jako problem teologiczno-etyczny”

Dnia 27 maja 1988 r. odbyło się w Akademii Teologii Katolickiej trzecie z kolei sympozjum zorganizowane przez tę uczelnię oraz Instytut Teologiczny w Sztokholmie (Szwecja). Tematem tegorocznego sympozjum było zagadnienie migracji w świetle etyki teologicznej (opcja szwedzka i polska). Podczas sympozjum wygłoszono i dyskutowano następujące referaty:

1. Prof. dr Antonio Barbossa da Silva: „Problem imigracji w świetle etyki teologicznej”.
2. Prof. dr Gert Nilsson: „Teologia stworzenia a etyka migracji”.

3. Prof. dr Göran Agrell: „Biblijno-teologiczne aspekty problemu asymilacji kulturowej lub integracji kulturowej”.
4. Ks. prof. dr hab. Helmut Juros: „Migracja a godność człowieka”

Przedmiotem dyskusji podczas sympozjum — oprócz ww. referatów — było także opracowanie Prymasowskiej Rady Społecznej pt. „Emigracja młodego pokolenia Polaków”.

2. Wykłady

Kierownik Katedry Etyki Społeczno-Gospodarczej, ks. prof. dr hab. Helmut Juros uczestniczył w niemiecko-polskim sympozjum nt. *Etyka a polityka*, które odbyło się w dniach 17—25 stycznia 1988 r. w Konstancji (RFN). Podczas tego sympozjum ks. prof. Juros wygłosił referat pt. *Decyzja sumienia w kontekście kultury politycznej*.

Dnia 9 marca 1988 roku, na zaproszenie kierunku Katolickiej Nauki Społecznej ATK prof. Stanisław Stomma, były poseł katolicki w Sejmie PRL, wygłosił wykład nt. *Polityka a ideologia*. Myśl przewodnią wykładu można ustawić na linii: ideologia—doktrynerstwo—polityka, a więc w aspekcie relacji zachodzących między polityką a ideologią.

Polityką można nazwać, za Arystotelesem, stawianie państwu celów i obmyślanie sposobów ich realizacji. Ideologią zaś jest ujmowanie zjawisk społecznych w kategoriach powinnościowych, wartościujących. Polityka musi być realistyczna, tzn. cele do realizacji muszą być osiągalne w konkretnych warunkach (w czasie obliczalnym). Ideologia natomiast nie wymaga konfrontacji ze światem. Dlatego nie można (doktrynersko) przechodzić z ideologii do działania, ponieważ takie polityczne doktrynerstwo nie liczy się realiami, czego przykładem może być stalinizm i inne systemy totalitarne.

Ilustracją takiego działania inspirowanego ideologią, czyli w pewnym sensie doktrynerstwa, bez przeprowadzenia przez stadium polityki, może być Powstanie Styczniowe 1863 roku. Chociaż miało ono wpływ na kształtowanie świadomości narodowej Polaków, to mimo wszystko był to czyn politycznie nieuzasadniony w obliczu ówczesnej potęgi carskiej Rosji. Powołanie natomiast Legionów przez Piłsudskiego w roku 1914 należy ocenić jako czyn politycznie uzasadniony. Podniósł bowiem sprawę polską w czasie, kiedy dokonywał się nowy podział Starego Kontynentu—Europy. Chociaż ostatecznie doszło do rozwiązania Legionów, można zaryzykować stwierdzenie, iż miały one duży wpływ na fakt odzyskania przez Polskę niepodległości w roku 1918.

W dyskusji, która rozwinęła się po wykładzie, prof. S. Stomma wskazał na stosunek polityki do etyki, opierając się na wydarzeniach z historii Polski. Biorąc jako przykład Powstanie w getcie warszaw-

skim, można stwierdzić, że gdy chodzi o wybór ostateczny w sprawach najwyższej rangi, możliwe jest zawieszenie realnej polityki na rzecz ideologii. Nie można jednak — jak stwierdził prelegent — stosować w ten sam sposób norm etycznych w polityce i w życiu indywidualnym. Rozmówcy-dyplomaci nawet gdy świadomie wprowadzają się w błąd, nie oszukują się wzajemnie, gdyż zdają sobie sprawę, na jakiej płaszczyźnie działają i że reprezentują dobro własnej strony. Wydaje się więc, że polityka jest cyniczna, ale jeśli przyjmie się pewną konwencję rozmów, zmienia się kwalifikacja oceny etycznej. W polityce bowiem rzadko sprawy są „ewangelicznie białe lub czarne” — najczęściej są „szare”

26 kwietnia 1988 r. dr Hubert Dobiosch z uniwersytetu w Augsburgu (RFN) wygłosił dla studentów kierunku Chrześcijańskich Nauk Społecznych wykład pt. *Sztuczne zapłodnienie w świetle teologii moralnej*.

Kierownik Katedry Historii Sztuki Nowożytniej, ks. prof. dr hab. Janusz Stanisław Pasierb wygłosił w różnych ośrodkach krajowych i zagranicznych następujące prelekcje: 15 lutego 1988 r. — *Duszpasterstwo a kultura* — w ramach kursu duszpasterskiego dla księży w Olsztynie; 4 marca — *Inkulturacja jako problem misyjny* — dla przygotowujących się na misje w Centrum Formacji Misyjnej w Warszawie; 8 kwietnia — *Od mediacji do filmu (na kanwie filmu „Sklep jubilera” według dramatu Karola Wojtyły)* — w Ośrodku „Editions du Dialogue” w Paryżu; 13 kwietnia — *Świeccy świadkowie Ewangelii: polska poezja religijna XX wieku* — w ramach Tygodnia Kultury Chrześcijańskiej w Elblągu; 21 kwietnia — *Chrześcijaństwo wobec kultury* — w Studium Podyplomowym Religioznawstwa Uniwersytetu Warszawskiego; 22 kwietnia — *Religia a kultura* — w Wyższym Seminarium Duchownym w Katowicach; 5 maja — *La cathedrale comme symbole de l'Europe* — w ramach Dnia Europy na uniwersytecie we Fryburgu Szwajcanskim; 19 maja — *Ewangelizacja kultury i przez kulturę* — podczas ogólnopolskiego sympozjum dziennikarzy katolickich w Częstochowie.

Opr. Antoni Lewek